

Petru BUTUC

UN BLOC AL SUBIECTULUI SIMPLU ÎN LIMBA ROMÂNĂ

Problema tipurilor de subiecte şi clasificarea lor constituie un aspect important al doctrinei ştiinţifice despre propoziţia bimembră şi nucleul ei – predicatul. Înţelesul de "tip" presupune existenţa trăsăturilor general-esenţiale, care apar atât în unităţi concrete, cât şi în structuri diferite. Sensul de "tip" (tot aşa ca şi "clasă", "categorie" etc.) este relativ, deoarece el ne apare legat de distribuirea sau clasificarea unui anumit material[1]. Aşadar, un tip de subiect îl separă, îl determină şi îl delimitează pe altul, adică se opune altui tip.

Delimitarea ştiinţifică a "tipurilor" întotdeauna porneşte de la materialul disponibil care este omogen, ceea ce înseamnă că include în sine unităţi ce conţin anumite semne esenţiale. Referitor la subiect putem spune că pentru această parte principală de propoziţie esenţialul îl constituie raportul lui direct şi concret cu predicaţia, fenomen lingvistic ce a fost şi este luat în discuţie de mulţi lingvişti, indiferent de şcoala lingvistică de care ţin. Profesorul bielorus P. A. Lekant, referindu-se la fenomenul predicaţiei, acceptă o dată în plus afirmaţiile de odinioară ale lui A. M. Peşcovski şi V. V. Vinogradov precum că "predicaţia ţine de raportul conţinutului propoziţiei faţă de realitate" şi că ea "apare în categoriile sintactice ale modului, timpului, numărului şi persoanei"[2]. Ideea ni se pare potrivită şi concludentă, întrucât ea vizează fenomenul predicaţiei în propoziţia bimembră completă, în care sunt prezente sau subînţelese ambele părţi principale de propoziţie: şi subiectul, şi predicatul.

Trebuie spus că în asemenea propoziţii subiectul şi predicatul, întrucât conţin toţi indicii predicaţionali ai enunţului, formează baza predicativă a propoziţiei. Faptul acesta demonstrează caracterul general şi complex al predicaţiei. De aceea, la delimitarea tipurilor de subiecte, din punctul de vedere logico-semantic şi funcţional, trebuie neapărat să ţinem cont de următorii trei factori importanţi: 1) sesizarea corectă a indicilor predicaţionali şi a conţinutului predicativ al unităţii sintactice; 2) înţelegerea corectă a exprimării categoriilor gramaticale ale predicatului (modul, timpul, persoana şi numărul); 3) identificarea justă a acordului gramatical al predicatului cu subiectul. Aceşti trei factori ne vor ajuta să determinăm marcherii identici şi neidentici nu numai ai structurilor predicative, dar şi ai celor cu valoare sintactică de subiect. Prin urmare, unităţile ce aparţin unui "tip" sunt identice în anumite relaţii, iar cele ce aparţin diferitelor "tipuri" se opun. Iată de ce credem că baza oricărei clasificări constă, în primul rând, în înţelegerea unităţilor gramaticale în relaţiile cărora se opun tipurile ei.

Pentru subiect ca suport al clasificării se ia semnificaţia (semantica) indicilor lui predicativi, iar tipurile subiectelor trebuie să se opună conform modului de exprimare a acestora (subiectul, în raport cu predicatul, conţine numai doi indici predicativi: numărul şi persoana-agent al acţiunii verbului-predicat).

La delimitarea tipurilor de subiecte şi clasificarea lor s-a procedat diferit. La tema "subiectul în limba română" există o literatură extrem de bogată. Multe probleme legate de această parte principală de propoziţie au fost deja rezolvate. Cu toate acestea, în plan teoretic şi aplicativ, mai rămân o serie de chestiuni neclarificate, contradictorii şi discutabile. De exemplu, nu s-a ajuns la un acord comun în ceea ce priveşte unificarea unor termeni prin care sunt denumite unele tipuri de subiecte,

BDD-A20682 © 2001 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:56:38 UTC)

Anul 1996. Dl Alexandru Bantoş, redactor-şef al revistei "Limba Română", la serbarea a cinci ani de apariţie a publicaţiei.

care comportă valori sintactice absolut identice. Astfel, termenul de subiect compus circulă paralel cu termenul de subiect dezvoltat şi bloc sintactic al subiectului; termenul de subiect omogen este utilizat de rând cu cel de subiect multiplu; termenul de subiect reluat funcţionează paralel cu cel de subiect pleonastic, încât toate aceste perechi tipologice, denumind respectiv aceleaşi fenomene lingvistice, au devenit sinonimice. Mai mult decât atât, unii termeni, deşi mulţi la număr, par să nu exprime adecvat fenomenul sintactic pe care-l reprezintă.

Să ne referim în continuare la cel din urmă "tandem" noţional sinonimic: *subiect reluat – subiect pleonastic*. În literatura de specialitate tipul dat nu dispune de o definiţie. Atât doar că se menţionează astfel: "simple trebuie considerate aşa-zisele subiectele pleonastice"[3]. Mai departe se specifică despre acest tip de subiect că el constă fie din reluarea unui pronume printr-un substantiv "Bate *el Ivan* în poartă cât bate..." (I. Creangă), fie din reluarea unui substantiv printr-un pronume: "*Harap-Alb* vedea *el* bine unde mergea treaba..." (I. Creangă). Acest subiect (pleonastic sau reluat) nu dispune de o definiţie, cât de cât, nici în Gramatica Academiei, unde se menţionează numai că "subiectul exprimat printr-un pronume personal poate relua uneori un subiect exprimat printr-un substantiv"[4]. O atare tratare a tipului dat de subiect, bineînţeles, este insuficientă, întrucât, în primul rând, nu se semnifică criteriul în baza căruia se face delimitarea, iar, în al doilea rând, nu se accentuează care element este pleonastic (reluat): primul, al doilea sau tot blocul (Harap-Alb, el). Pe baza comentariului efectuat reiese că avem două subiecte: unul propriu-zis (Harap-Alb) şi altul reluat/pleonastic (el).

După părerea noastră, substantivul cu pronumele formează împreună un singur subiect. Îmbinarea lor funcţională corespunde totalmente criteriului logico-semantic (predicaţional) de delimitare a părţilor principale de propoziţie. Ambele constituente ale îmbinărilor subiectuale ("el, Ivan" şi "Harap-Alb, el") exprimă respectiv numai câte un singur agent al unei singure acţiuni. În acest unic agent se conţin singurii şi unicii indici predicativi ai subiectului (indiciul numărului şi al persoanei).

Un criteriu peremptoriu că aceste

BDD-A20682 © 2001 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:56:38 UTC)

expresii formează un singur subiect al propoziţiei este că ambele constituente alcătuiesc împreună un tot întreg logico-semantic. Ele sunt foarte expresive şi sunt frecvente nu numai în stilul colocvial, popular, dar şi în literatura cultă "*Virtutea* pentru dânşii *ea* nu există..." (M. Eminescu). Valoarea lor stilistică constă în a imprima unele nuanţe suplimentare de sens propoziţiilor din care fac parte. Bunăoară, în propoziţia (1) "Bate *el Ivan* în poartă cât bate..." (I. Creangă) prin reluarea pleonastică a pronumelui se anunţă (cititorul) despre lipsa de sens a acţiunii verbului predicat: "Bate Ivan, dar nu mai are nici un sens, căci dracii au prins acum la minte". În propoziţia (2): "*Harap-Alb* vede *el* bine unde merge treaba..." (I. Creangă) prin reluarea pleonastică a substantivului se imprimă sensul unei constatări despre un adevăr cert: "Harap-Alb vede şi constată adevărul cert al unei situaţii fatale pentru dânsul".

Totodată, aceste expresii pleonastice din limba română comportă pregnante valori afective, care rezidă nu numai din dublarea subiectului, dar şi din topica elementelor constitutive. Caracteristic este însă că întotdeauna accentul logic cade pe pronume.

După cum vedem, construcţiile date la toţi parametrii constituie nişte unităţi sintactice inseparabile. Valoarea lor sintactică este de subiecte simple, deoarece conţin câte un singur indiciu predicativ al subiectului (ambele elemente constitutive sunt la acelaşi număr şi persoană şi reprezintă acelaşi agent al acţiunii, adică formează acelaşi subiect logic şi gramatical al propoziţiei).

Termenii de "subiect reluat" şi "subiect pleonastic" sunt incompatibili, după părerea noastră, cu valoarea lor semantico-sintactică. Aceste noţiuni de "reluat" şi "pleonastic" nu exprimă conţinutul comunicativ, informativ al unui atare tip de subiect. Ele îl caracterizează numai în ceea ce priveşte modul lor de realizare structurală, mai cu seamă elementul al doilea, care, de fapt, numai el constituie o reluare sinonimică, pleonastică şi nu tot blocul: "Harap-Alb, el".

Pe baza acestui comentariu, venim cu propunerea de a denumi atare tip de subiecte drept *subiecte simple* sau blocuri ale subiectelor simple, întrucât, din punct de vedere logico-semantic şi funcţional, ele exprimă indiciul predicaţional al unui singur subiect. Din punctul de vedere al structurii gramaticale prin care s-au realizat aceste subiecte simple, ale mai comportă o nuanţă semantică suplimentară, ceea ce le asigură statutul de blocuri inseparabile la nivel sintactic.

Aceste blocuri ale subiectului simplu îşi au un teren fertil mai ales în limba vorbită, populară, în stilul colocvial al limbii. De cele mai multe ori prin asemenea unităţi se exprimă o nuanţă de sens prin care cineva este ameninţat. De exemplu, când copiii se joacă (fraţii mai ales), iar cineva dintre ei comite o greşeală, intenţionat, conştient, ceilalţi îl ameninţă prin astfel de expresii: "Vine *el tata* şi ai s-o păţeşti!".

Unităţile respective sunt utilizate însă şi în stilul beletristic: "Noi am făcut o greşeală, am crezut că *chiaburii* nu îndrăznesc *ei* să ridice capul" (M. Preda), "Stai, măi porcane, că te căptuşeşte *ea Mărioara acuş*" (I. Creangă).

De remarcat că uneori pronumele personal din cadrul unui asemenea subiect simplu pare să aibă valoare neutră, întrucât nu este de acelaşi gen şi număr cu substantivul, dar, o dată ce nuanţa semantică suplimentară se menţine, înseamnă că ele realizează, de asemenea, o singură parte de propoziţie cu valori de subiect, căruia noi îi zicem *bloc sintactic al subiectului simplu*: "A veni *el vremea* noastră, s-a ridica *el* iar *neamul nevoii!*" (B. Istru)

BIBLIOGRAFIE

[1] P. A. Lekant, **Tipî i formî skazanogo v sovremennom russkom iazâke**, Moscova, 1976, p. 6.

[2] **Ibidem**.

[3] **Limba moldovenească literară contemporană.** *Sintaxa*, Chişinău, 1987, p. 82.

[4] **Gramatica Limbii Române**, vol. II, Bucureşti, 1963, p. 91.

BDD-A20682 © 2001 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:56:38 UTC)